

Олександр Асадчев

ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ СМЕРТІ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО-ПЕДІАТРА КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. І.В. ТРОЙЦЬКОГО

DOI: 10.58407/litopis.230109

© О. Асадчев, 2023. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6818-9207>

З-поміж великої кількості видатних уродженців Чернігівщини особливе місце посідає постать українського вченого-педіатра кінця ХІХ – початку ХХ ст., доктора медицини, професора, одного із засновників харківської педіатричної школи, Івана Віссаріоновича Троїцького, у біографії якого й дотепер існували білі плями. **Метою** статті є висвітлення періоду дитинства І.В. Троїцького, а також його становлення як вченого-педіатра. **Методологічно** дослідження здійснено на основі біографічного та хронологічного підходу. **Новизна** дослідження полягає в детальному вивченні життя та діяльності І.В. Троїцького за архівними документами, що дало змогу відкрити раніше невідомі сторінки його біографії.

Основним результатом дослідження є уточнення часу народження І.В. Троїцького, встановлення, у якому населеному пункті та в якій сім'ї він народився і виховувався, як отримав початкову освіту. Також було з'ясовано, що навчання в Чернігівській чоловічій гімназії Іван Віссаріонович завершив у 1873 р. із срібною медаллю. Того ж року він вступив до медичного факультету Київського імператорського університету Св. Володимира. Імовірно на його вибір – присвятити життя лікуванню дітей – вплинула велика дитяча смертність, особливо в сільській місцевості. Професор Троїцький був видатним історіографом педіатрії, основоположником вчення про епідемічний паротит. *Усе своє життя Іван Віссаріонович присвятив охороні здоров'я матері та дитини. Значна частина його наукової спадщини була присвячена питанням лікування дитячих інфекційних хвороб. Його внесок у розвиток педіатрії в Україні є, безсумнівно, одним із найвагоміших.*

Ключові слова: І.В. Троїцький, Радульська єдиновірська церква Покрова Пресвятої Богородиці, Чернігівська чоловіча гімназія, медичний факультет Київського імператорського університету Святого Володимира, медичний факультет Харківського імператорського університету, Міжнародний конгрес педіатрів, епідемічний паротит, інфекційні хвороби, охорона здоров'я матері і дитини.

Згідно з даними, розміщеними в першій редакції Української радянської енциклопедії, Іван Віссаріонович народився 22 жовтня 1854 р. (10 жовтня за старим стилем) на Чернігівщині¹. Деякі ж дослідники вважають, що датою його народження є 23 травня 1856 р. (за старим стилем)².

Достеменно відомо, що Іван Віссаріонович народився у 1854 р. в слободі Радуль Городнянського повіту Чернігівської губернії (нині селище Радуль Чернігівського району Чернігівської області) у родині священнослужителя Радульської єдиновірської церкви Покрова Пресвятої Богородиці Троїцького Віссаріона Олексійовича³ та його дружини Олександри Олексіївни. На жаль, метрична книга Радульської єдиновірської церкви Покрова Пресвятої Богородиці за 1854 р. не зберіглася.

¹ Українська Радянська Енциклопедія: У 12 т. Київ, 1977–1985 / Голов. ред. УРЕ. Вид. 2-ге. 1984. Т. 11. Кн. 1: Стодола–Фітогеографія. С. 356; Українська Радянська Енциклопедія: У 17 т. Київ, 1959–1965 / Голов. ред. УРЕ. 1963. Т. 14. Споживання–Тумак. С. 553.

² Гальчук Т.С. І.В. Троицкий: К истории отечественной педиатрии. Москва: Медицина, 1969. С. 4; Майданник В.Г. Троицкий Иван Виссарионович. Факты известные и неизвестные. Киев: Логос, 2018. С. 5; Микиртичан Г.Л. К 150-летию со дня рождения И.В. Троицкого. *Вопросы современной педиатрии*. 2006. Т. 5. № 6. С. 112–116.

³ З грудня 1866 р. Віссаріон Олексійович – настоятель Радульської єдиновірської церкви Покрова Пресвятої Богородиці. Нагороджений у вересні 1867 р. набедренником (див.: *Чернігівські єпархіальні відомості*. 1867. № 18. 15 вересня. Частина офіційна. С. 667), указом Св. Синоду від 30.04.1875 р. – скуфією (див.: *Санкт-Петербурзькі сенатські відомості*. 1875. № 104. 30 декабря. Приложение; *Чернігівські єпархіальні відомості*. 1875. № 17. 1 вересня. Частина офіційна. С. 342). Набедренник – складова богослужбового облачення православного священника. Нагороджуються священники за ревну й тривалу службу. Скуфія – головний убір православних духовних осіб усіх ступенів та звань. Являє собою невелику круглу шапочку, з 1797 р. фіолетова оксамитова скуфія дається представникам білого духовенства як нагорода – друга після набедренника.

20 травня 1867 р. в Радулі сталася пожежа, під час якої згоріла будівля церкви з усіма документами⁴. Проте, у сповідній книзі Радульської єдиновірської церкви за 1856 р., що зберіглася в Чернігівській консисторії, йому записано 2 роки.

Іван був другою дитиною в родині. Старша сестра Марія померла, коли Іванові виповнилося 3 роки. Менша сестра Зінаїда, 1856 року народження, здобула освіту і в 1875 р. стала наставницею Радульського начального училища⁵. Менший брат Веніамін, 1860 року народження, здобув юридичну освіту. У 1899 р. він мав чин надвірного радника, працював членом Чернігівського окружного суду по Городнянському повіту⁶.

У 1864 р. І.В. Троїцький вступив до Чернігівської класичної чоловічої гімназії. Навчання в Чернігівській чоловічій гімназії було платним – 15 карбованців на рік. До гімназії приймали дітей у віці 8–10 років, які мали знати Закон Божий, уміти читати та писати під диктовку російською мовою, читати тексти, написані церковнослов'янською мовою, виконувати чотири арифметичні дії з цілими числами. Отже, Іван Віссаріонович здобув початкову освіту при Радульській єдиновірській церкві Покрова Пресвятої Богородиці, імовірно, у церковно-парафіяльній школі, яка була влаштована в будинку священника, церковного старости чи псаломщика на виконання указу архієпископа Чернігівського і Ніжинського Філарета (Гумілевського) від 3 серпня 1860 р. 25 серпня цей указ був оголошений в усіх церквах єпархії, згідно з яким в усіх парафіях священники з причтом мали відкрити до 1 жовтня школи для дітей відповідно до правил височайше затверджених для Олонецької єпархії. У разі відсутності окремих приміщень для шкіл, їх мали розмістити в будинках священників або причетників та навчати як хлопчиків, так і дівчат⁷.

І.В. Троїцький проявив себе допитливим та старанним учнем. Навчання в гімназії він закінчив із срібною медаллю у 1873 р.⁸ Того ж року вступив до медичного факультету Київського імператорського університету Святого Володимира⁹. Імовірно, таке рішення було прийняте під впливом того, що у весняно-осінній період 1871–1873 рр. у Чернігові здійснювалися заходи боротьби з епідемією холери¹⁰. Також на його вибір вплинула смерть старшої сестри Марії у п'ятирічному віці.

В університеті він вивчав фізіологію, фармакологію, терапію, хірургію, акушерство, жіночі та дитячі хвороби тощо. У спогадах І.В. Троїцький писав, що йому пощастило слухати лекції: з гістології, ембріології та порівняльної анатомії доктора медицини, ординарного професора¹¹, декана медичного факультету Петра Івановича Перемежка, із терапії – професора Василя Тимофійовича Покровського, з акушерства та жіночих хвороб – професора Олександра Павловича Матвєєва, з дитячих хвороб – доцента Олександра Лукича Ліпського. За успіхи в навчанні на старших курсах університету Іван Віссаріонович отримував спеціальну стипендію «імені її імператорської високості Великої Княгині Марії Олександрівни», доньки імператора Олександра II¹².

⁴ Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО). Ф. 127. Оп. 2-6. Спр. 189. Арк. 9.

⁵ ДАЧО. Ф. 679. Оп. 10. Спр. 1970. Арк. 390 зв.

⁶ Календарь Черниговской губернии на 1899 г. Чернигов: Тип. губ. правлен., 1899. Отдел IV. Адрес-календарь. С. 59.

⁷ ДАЧО. Ф. 679. Оп. 4. Спр. 1371. Арк. 2. Цього року в Чернігівській єпархії були відкриті 759 церковно-парафіяльних шкіл, із яких 645 – у будинках і квартирах священно- і церковнослужителів. При єдиновірських церквах відкрили 8 шкіл, у яких навчалися 56 хлопчиків та 20 дівчат єдиновірців, а також 54 хлопчика та 8 дівчат розкольників. Див.: О распространении грамотности между поселянами Черниговской епархии. *Черниговские епархиальные известия*. 1861. № 3. Часть официальная. С. 124.

⁸ Столетие Черниговской гимназии: 1805–1905. Краткая историческая записка / Сост. Тутолмиц М.Т. Чернигов: Тип. губ. правлен., 1906. С. 302, 391, 413, 475.

⁹ Медичний факультет Київського імператорського університету ім. Св. Володимира був заснований у 1840 р. У 1920 р. створено Київський інститут охорони здоров'я, який об'єднав медичний факультет університету ім. Св. Володимира, Жіночий медичний інститут, медичний факультет Українського державного університету. У 1921 р. Київський інститут охорони здоров'я перейменовано у Київську державну медичну академію, яка згодом стала Київським медичним інститутом. Див.: Історія університету / Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця. *НМУ*. URL: <http://nmu.ua/zagalni-vidomosti/istoriya/brief-history/>.

¹⁰ ДАЧО. Ф. 127. Оп. 3. Спр. 14412. Арк. 1; Столетие Черниговской гимназии... С. 412.

¹¹ Ординарний професор обирався Вченою радою університету та призначався куратором університету.

¹² Майданник В.Г. Троїцький Іван Віссаріонович... С. 6, 8, 16.

По закінченню університету з 7 червня по 22 вересня 1878 р. у зв'язку з російсько-турецькою війною І.В. Троїцький служив військовим лікарем запасу в Київському військовому госпіталі. З 16 грудня 1878 по 20 грудня 1881 рр. працював земським лікарем у селі Охрамієвичі Сосницького повіту Чернігівської губернії (нині село у Корюківському районі Чернігівської області). Зіштовхнувшись із жахливим становищем дітей у селі, він обрав боротьбу за їхнє здоров'я справою всього свого майбутнього життя, тобто обрав недостатньо вивчену на той час галузь медицини – педіатрію. За три роки роботи земським лікарем він опублікував у газеті «Врач» п'ять наукових праць з питань педіатрії¹³.

Узимку 1882 р. І.В. Троїцький удосконалював свої знання за кордоном, відвідував лекції в клініках м. Відня (Австро-Угорщина), зокрема, з акушерства – у клініці професора Брауна та педіатрії – у клініці Відерлофера. Одночасно працював у клініці професора А. Монті. Улітку того ж року переїхав до Санкт-Петербурга, де з травня 1882 по листопад 1883 рр. працював у Маріїнському родопомічному будинку лікарем-екстерном з амбулаторного прийому дітей, а також відвідував лекції у Санкт-Петербурзькій імператорській військово-медичній академії професорів Сергія Петровича Боткіна, В'ячеслава Авксентійовича Манассеїна, Миколи Івановича Бистрова. У цей час під керівництвом В.А. Манассеїна він пише докторську дисертацію¹⁴.

Після успішної здачі докторантських екзаменів 3 грудня 1883 р. у Санкт-Петербурзькій військово-медичній академії І.В. Троїцький блискуче захистив дисертацію на тему «Материалы к учению об эпидемическом перипаротите» та був удостоєний ступеня доктора медицини¹⁵.

Улітку 1884 р. він повертається до Києва, де із січня 1885 р. по червень 1890 р. працює ординатором Києво-Кирилівських богоугодних закладів та лікарем-консультантом у Подільському денному притулку покинутих дітей (1887–1900).

У вересні 1885 р. І.В. Троїцький починає займатися викладацькою діяльністю. Його запросили читати лекції та вести практичні заняття у Київському університеті Св. Володимира у якості позаштатного приват-доцента без оплати. У січні 1886 р. його затвердили приват-доцентом медичного факультету університету, у якому він читав лекції до травня 1903 р. Під час літніх канікул 1886–1888 рр. удосконалював знання в дитячих лікарнях Санкт-Петербурга, Москви, Берна (Швейцарія) та Австро-Угорщини¹⁶.

У грудні 1902 р. І.В. Троїцького було запрошено до медичного факультету Харківського імператорського університету, у березні 1903 р. його обрано професором кафедри дитячих хвороб університету, 6 червня 1903 р. – затверджено екстраординарним, а у 1908 р. – ординарним професором кафедри, яку він очолював до 1919 р.¹⁷

Під час роботи на кафедрі заснував та очолював наукову раду. Порушив питання про організацію дитячих стаціонарів, відповідної клінічної підготовки медичних кадрів. Він доклав чимало зусиль для заснування клініки дитячих хвороб Харківського університету, завдяки його клопотанням були зібрані кошти на будівництво приміщення для клініки, яку було відкрито у 1922 р., коли він уже працював у Катеринославі.

Восени 1919 р. І.В. Троїцький очолює тільки-но засновану кафедру дитячих хвороб на медичному факультеті Катеринославського університету, на базі якого був утворений медичний інститут, а з вересня 1920 р. – медична академія (нині Державний заклад «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України»). Кафедрою І.В. Троїцький керував до своєї смерті, а також виконував обов'язки директора Катеринославської дитячої клініки при медичній академії¹⁸.

Іван Віссаріонович багато років, окрім напруженої викладацької роботи, здійснював велику громадську та просвітницьку діяльність. Він заснував низку благодійних організацій для дітей, докладав зусиль щодо створення дитячих садків і санаторіїв. Так, у 1888 р. ініціював відкриття у Києві денних притулків для дітей робітничого класу, у 1891 р. заснував благодійне «Общество подаяния помощи больным детям в г. Киеве». З 1896 по 1903 рр. керував створенням дитячих літніх санаторіїв у Києві та Київській губернії.

На початку 1900 р. І.В. Троїцький ініціював створення Київського товариства дитячих лікарів та був його першим головою до 26 жовтня 1903 р.¹⁹ У березні 1902 р. став одним із засновників «Киевского общества содействия воспитанию и защите детей», яке того ж року заснувало перший у Києві зразковий народний дитячий садок.

¹³ Там само. С. 18, 20.

¹⁴ Там само. С. 23, 33.

¹⁵ Там само. С. 34.

¹⁶ Там сам. С. 47–48.

¹⁷ Там само. С. 91.

¹⁸ Майданник В.Г. Троїцький Іван Віссаріонов... С. 122.; Список медицинских врачей СССР на 1 января 1924 г. Москва: Народн. комиссариат здравоохран. Р.С.Ф.С.Р., 1925. С. 697.

¹⁹ Майданник В.Г. Троїцький Іван Віссаріонович... С. 68.

Після переїзду до Харкова створив: у 1906 р. Харківське міське відділення «Союза борьбы с детской смертностью в России» та довгий час очолював його, у 1912 р. – міське товариство педіатрів. Завдяки його наполегливості та беззаперечному міжнародному авторитету в колах педіатрів було створено також Міжнародне товариство дитячих лікарів.

Він домігся відкриття у 1893 р. в Києві, а у 1907 р. в Харкові закладів під назвою «Крапля молока», де видавали стерилізоване коров'яче молоко та харчові суміші дітям, які були на штучному вигодовуванні, «імущим за гроші, бідним – безкоштовно». Ці заклади стали прообразом майбутніх дитячих консультацій, яких було багато організовано за радянських часів.

Професор І.В. Троїцький був ініціатором і співорганізатором 1-го Всеросійського з'їзду дитячих лікарів у Петербурзі (грудень 1912 р.), на якому був обраний почесним головою та членом ради Всеросійського товариства дитячих лікарів.

Видатна роль належала йому в організації та підготовці 1-го Міжнародного конгресу педіатрів у Парижі (жовтень 1912 р.). Дорогою до Франції він серйозно занедужав і змушений був повернутися. Однак з'їзд надіслав йому тепле вітання з визнанням його заслуг. Він широко представляв вітчизняну науку за кордоном, брав активну участь, виступаючи з доповідями, у міжнародних медичних конгресах, що відбувалися у Римі (1894), Парижі (1900), Мадриді (1903), Лісабоні (1906). Підтримував постійні зв'язки з міжнародною медичною спільнотою.

Професор Троїцький І.В. був талановитим, високоосвіченим ученим-педіатром та надзвичайно високоорудованою людиною, досконало знав 14 мов. Його перу належать понад 150 наукових праць, у тому числі декілька посібників з питань фармакології дитячого віку, антенатальної профілактики²⁰, дитячої та шкільної гігієни, фізичної культури, монографій з історії медицини, зокрема, «Жан-Жак Руссо перед судом педіатрії ХХ века» тощо. Він обґрунтовував залежність стану здоров'я та структури захворювань дитини від комплексу факторів, що діють на різних етапах її розвитку, починаючи з внутрішньотробного періоду.

Значна частина наукової спадщини Івана Віссаріоновича була присвячена питанням боротьби з дитячими інфекційними хворобами (кір, скарлатина, дифтерія). Він був палким прихильником і пропагандистом профілактичного напрямку в педіатрії, зокрема, наголошував на необхідності здійснення заходів на рівні держави щодо охорони здоров'я матері і дитини, приділяв значну увагу шкільній гігієні, вимагав введення в навчальних закладах посади шкільного лікаря.

Професора І.В. Троїцького вважають основоположником вчення про епідемічний паротит. Він був видатним історіографом педіатрії. Життя Івана Віссаріоновича Троїцького – яскравий приклад самовідданого служіння своїй справі, своєму народові. Він присвятив його боротьбі за здоров'я і добробут матері та дитини. Його найвідоміші праці «Курс лекцій по болезням детского возраста» (1887, 1889), «Учение о детских болезнях» (1908, охоплює період понад дві тисячі років), «Гигиена детского возраста» (1912) стали першими в Україні вітчизняними підручниками з педіатрії, у яких він підкреслював значну роль навколишнього середовища, гігієни, умов харчування, фізичного виховання дітей для їх нормального розвитку. Його наукові праці друкувалися у «Києвских университетских известиях», «Записках Харьковского университета», «Русском архиве», газетах «Врач», «Русский врач», «Медицинское обозрение», «Русская медицина» та іноземних медичних періодичних виданнях. Професор Троїцький широко відомий своїми науковими працями не тільки в Україні, але й за кордоном.

Помер Іван Віссаріонович 17(18) березня 1923 р. у Катеринославі (нині місто Дніпро)²¹.

²⁰ Антенатальна профілактика – вплив на організм дитини до її народження через організм матері.

²¹ Використані джерела: Вчені Харківського державного медичного університету: 1805–2005 / Харків. держ. мед. ун-т; ред. А.Я. Циганенко. Харків: «Легат, лтд», 2002. С. 84–85; Русская интеллигенция. Автобиографии и библиографические документы в собрании С.А. Венгерова: Аннот. указ.: В 2 т. Санкт-Петербург, 2001–2010 / РАН, Ин-т рус. лит. (Пушк. дом); ред. В.А. Мысляков. Санкт-Петербург: Наука, 2010. Т. 2: М–Я. С. 476; Енциклопедія українознавства: Словникова частина / Гол. ред. В. Кубійович; Наук. т-во ім. Т. Шевченка. Париж–Нью-Йорк: Молоде життя, 1980. Т. 9. Перевид. в Україні. Львів: [б.в.], 2000. С. 3262; Энциклопедический словарь Брокгауза и Эфрона. Доп. т. П-А: Пруссия–Фома. Санкт-Петербург: Тип-я АО «Брокгауз–Эфрон», 1907. С. 779; Історія кафедри педіатрії. *Харківський нац. ун-т ім. В. Каразіна. Медичний факультет*. URL: <http://medicine.karazin.ua/departments/kafedra-pediatrii/Istoriya-kafedri-pediatrii>; Биографический словарь профессоров медицинского факультета. Кафедра детских болезней. Троицкий Иван Виссарионович. Медицинский факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805–1905) / Под ред. проф. Н.П. Скворцова и Д.И. Багалея. Харьков: Тип-я «Печатное дело», 1905–1906. С. 207.

Додаток

50

№	Ім'я	Вік	Дата	Примітки
1.	Прохор Федорович	74	1856	
2.	Іван Федорович	74	1856	
3.	Петро Федорович	74	1856	
4.	Семен Федорович	74	1856	

Фрагмент сповідного розпису
Радульської єдиновірської церкви Покрова Пресвятої Богородиці.
1856 р.²²

References

- Entsyklopediia ukrainoznavstva: Slovnykova chastyna [Encyclopedia of Ukrainian Studies: Dictionary part] (2000) / Head editor V. Kubiyovych. Lviv, Ukraine.
- Maydannik, V.G. (2018). Troitskyi Yvan Vyssaryonovych. Fakty yzvestnye y neyzvestnye [Ivan Vyssaryonovych Troitskyi. Known and unknown facts]. Kyiv, Ukraine.
- Mykirtychan, G.L. (2006). K 150-letiyu so dnia rozhdeniya Y.V. Troitskoho [To the 150th anniversary of the birth of I.V. Troitsky]. *Voprosy sovremennoi pedyatryy – Questions of modern pediatrics*. Vol. 5. № 6. P. 112–116.
- Scientists of Kharkiv State Medical University: 1805-2005 / Editor. A. I. Tsyganenko. (2002). Kharkiv, Ukraine.

Асадчев Олександр Іванович – заступник Голови президії Українського фонду пошуку «Пам'ять», автор-упорядник «Книги Пам'яті селища Радуль Чернігівського району Чернігівської області» (вул. Липська, 16-а, к. 111, м. Київ, 01021, Україна).

Asadchev Olexander – Deputy Chairman of the Presidium of the Ukrainian Search Foundation «Memory», author of the «Book of Remembrance of the settlement Radul Chernihivsky district of Chernihiv region» (Lipska Str., 16-a, k. 111, Kyiv, 01021, Ukraine).

E-mail: o.asadchev@ukr.net

TO THE 100TH ANNIVERSARY OF THE DEATH OF THE OUTSTANDING PEDIATRIC SCIENTIST OF THE END OF THE XIX AND THE BEGINNING OF THE XX c. I.V. TROITSKY

Among a large number of prominent natives of Chernihiv region, a special place is occupied by the figure of Ukrainian scientist-pediatrician of the late 19th – early 20th c., Doctor of Medicine, Professor, one of the founders of the Kharkiv Pediatric School, Ivan Vissarionovich Troitsky, whose biography still had some gaps. **The purpose of the article** is to highlight, first of all, the period of childhood of I.V. Troitsky, and the period of his formation as a pediatrician. **Methodologically**, the research was carried out on the basis of biographical and chronological approach. **The novelty of the study** is that the life and activity of I.V. Troitsky, studied in detail on the basis of archival documents, allowed to open previously unknown pages of his biography.

The main result of the research is to clarify the time of birth of I.V. Troitsky, to establish in which settlement and in which family he was born and brought up, how he received his primary education. It was al-

²² Сповідний розпис Радульської єдиновірської церкви Покрова Пресвятої Богородиці, 1856 р. ДАЧО. Ф. 679. Оп. 1. Спр. 560. Арк. 50.

so established that Ivan Vissarionovych finished his studies at the Chernihiv Male Gymnasium in 1873 with a silver medal. In the same year he entered the medical faculty of the Kyiv St. Volodymyr Imperial University. Probably his choice to devote his life to the treatment of children was influenced by the high infant mortality rate, especially in rural areas. Professor Troitsky was the founder of the doctrine of epidemic mumps and an outstanding historiographer of pediatrics. Ivan Vissarionovich devoted his entire life to the protection of maternal and child health. Much of Ivan Vissarionovich's scientific heritage was devoted to the treatment of childhood infectious diseases. His contribution to the development of pediatrics in Ukraine is undoubtedly one of the most important.

Key words: I.V. Troitsky, Radulsk Single Faith Church of the Intercession of the Holy Virgin, Chernihiv Men's Gymnasium, Medical Faculty of Kyiv St. Volodymyr Imperial University, Medical Faculty of Kharkiv Imperial University, International Congress of Pediatricians, epidemic mumps, infectious diseases, maternal and child health care.

Дата подання: 4 січня 2023 р.

Дата затвердження до друку: 10 лютого 2023 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Асадчев, О. До 100-річчя з дня смерті видатного вченого-педіатра кінця XIX – початку XX ст. І.В. Троїцького. *Сіверянський літопис*. 2023. № 1. С. 85–90. DOI: 10.58407/litopis.230109.

Цитування за стандартом APA

Asadchev, O. (2023). Do 100-richchia z dnia smerti vydatnoho vchenoho-pediatra kintsia XIX – pochatku XX st. I.V. Troitskoho [To the 100th anniversary of the death outstanding pediatric scientist of the end of the XIX and the beginning of the XX c. I.V. Troitsky]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 1, P. 85–90. DOI: 10.58407/litopis.230109.

